

УДК 339.923

ЕКОНОМІЧНА СКЛАДОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

К.О. Кулаковський

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна

Кулаковський К.О. Економічна складова євроінтеграційного процесу України: проблеми і перспективи.

В статті обґрунтовано доцільність євроінтеграційного курсу України, виокремлено і проаналізовано основні етапи євроінтеграційного процесу з виділенням досягнень і недоліків. Охарактеризовано вплив геополітичної складової на євроінтеграційний процес. Систематизовані позитивні і негативні аспекти політики Східного партнерства. Акцентовано увагу на останніх економічних і політичних подіях в світі, що мають значний вплив на перспективи євроінтеграції. Наведені основні критерії вступу до ЄС та досліджено відповідність України економічному критерію шляхом проведення ретроспективного аналізу експортно-імпортних відносин між Україною і ЄС. На підставі результатів аналізу аргументовано доцільність модернізації виробничого сектору для покращення перспектив євроінтеграції України.

Ключові слова: євроінтеграція, партнерство, політика сусідства, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, модернізація

Кулаковський К.А. Экономическая составляющая евроинтеграционного процесса Украины: проблемы и перспективы.

В статье обосновано целесообразность евроинтеграционного курса Украины, выделены и проанализированы основные этапы евроинтеграционного процесса с выделением достижений и недостатков. Охарактеризовано влияние геополитической составляющей на евроинтеграционный процесс. Систематизированы позитивные и негативные аспекты политики Восточного партнерства. Акцентировано внимание на последних экономических и политических событиях в мире, которые имеют значительное влияние на перспективы евроинтеграции. Приведены основные критерии вступления в ЕС и исследовано соответствие Украины экономическому критерию путем проведения ретроспективного анализа экспортно-импортных отношений между Украиной и ЕС. На основе результатов анализа аргументирована целесообразность модернизации производственного сектора для улучшения перспектив евроинтеграции Украины.

Ключевые слова: евроинтеграция, партнерство, политика соседства, внешняя торговля, экспорт, импорт, модернизация

Kulakovskiy K.O. The economic component of the european integration process of Ukraine: problems and prospects.

The expedience of European integration course of Ukraine is identified in this article. The main stages of European integration process are analyzed, highlighting the achievements and shortcomings. The impact of geopolitical component on the process of European integration is characterized. Positive and negative aspects of the Eastern partnership policy are systemized. The attention is focused on the latest economic and political developments in the world, which have a significant impact on the prospects of European integration. The main criteria for joining the EU are presented and the compliance of Ukraine with economic criteria by conducting retrospective analysis of export-import relations between Ukraine and the EU are examined. On the basis of the analysis results, the suitability of the productive sector modernization aimed at improvement of the prospects of European integration of Ukraine is reasoned in the article.

Keywords: european integration, partnerships, neighborhood policy, foreign trade, export, import, modernization

Цивілізаційним вибором українського народу, головним пріоритетом внутрішньої та зовнішньої політики України була і є повномасштабна інтеграція з Європейським Союзом.

Тривале співробітництво між Україною та ЄС уже сприяло формуванню комплексних практичних інструментів, послідовне й ефективне використання яких має стати основою сталого економічного зростання та розвитку держави, базою стратегії трансформації усіх суспільних сфер і впровадження європейських стандартів з метою реального підвищення рівня та якості життя населення України. Українська мета – формування до 2020 р. основних передумов, необхідних для набуття членства в Європейському Союзі [1].

Місце, яке займає ЄС сьогодні у сфері міжнародних економічних відносин, його роль у світовій політиці, значні соціально-економічні досягнення свідчать про ефективність обраної західними європейцями політичної філософії, а також стратегії, механізмів і методів інтеграції [2]. Незважаючи на кризові явища, що наразі спіткають як окремі країни ЄС, так і все європейське співтовариство, більшість західних експертів прогнозують відносно стабільність цього політичного і економічного утворення.

Погоджуємося з думкою [3], що цивілізаційна складова формування головного інтеграційного вектору України може забезпечити органічне продовження її багатовікового розвитку лише на прозахідному, переважно проєвропейському напрямку. Інші вектори в її історії ще ніколи не приносили «переломних» позитивних змін. Навіть за роки пострадянської незалежності; незважаючи на зусилля «еліт», вони пробуксували.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемним питанням, що стосуються економічних аспектів перспектив євроінтеграції України, присвячені праці дослідників, зокрема В. Достал, Н. Карасова та В. Лідл (V.Dostal, N. Karasova, V.Lidl, 2015), Дж. Сорос (G. Soros, 2016), а також багато праць українських вчених, зокрема: В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв, О. Ковальова, А. Єрмолаєв, Б. Парахонський, Г. Яворська, О. Резнікова та ін. Враховуючи вагомий внесок українських науковців в розвиток теоретико-методологічних основ оцінки

економічного аспекту євроінтеграційного процесу України, зазначимо, що недостатньо вирішеною частиною проблеми є систематизація етапів євроінтеграційного процесу та висвітлення найсучасніших тенденцій розвитку економічного співробітництва.

Метою статті є ретроспективна оцінка євроінтеграційних кроків України та аналіз економічного аспекту євроінтеграційної перспективи в контексті сучасних реалій сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Стратегічний курс України на інтеграцію до Європейського Союзу, забезпечення всебічного входження України у європейський політичний, економічний і правовий простір та створення передумов для набуття Україною членства у Європейському Союзі було проголошено із затвердженням в 1998 році Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу [4]. Але фактично початок інтеграційних процесів можна віднести до перших років незалежності України. В табл. 1 наведені основні етапи інтеграції України до європейського простору.

Таблиця 1. Етапи інтеграції України до ЄС

Етап	Характеристика етапу
1991-1993	Визнання України партнером у відносинах з ЄС, початок розвитку відносин
1994-1995	Підписання Угоди про партнерство і співробітництво, Вступ до Ради Європи (1995).
1996-1999	Затвердження плану дій в рамках Європейської політики сусідства, підняла питання щодо надання Україні статусу країни з ринковою економікою, стосовно безвізового режиму з ЄС та спільної розбудови кордону Україна – ЄС, затвердження Стратегії інтеграції України до ЄС, ухвалення Спільної стратегії ЄС щодо України (1999), де відзначався проєвропейський вибір нашої держави.
2000-2007	Затвердження Програми інтеграції України до ЄС (2000), ухвалення першої «Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки: шляхом європейської інтеграції» (2004), затвердження Плану дій Україна-ЄС (2005), початок створенню засадничої бази для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі. Україна почала брати участь у заходах в рамках «Програми партнерство заради миру» та Ради євроатлантичного партнерства. Підтримано наміри України щодо отримання статусу спостерігача в рамках Договору про Енергетичне Співтовариство.
2008-2013	Україна приєдналася до СОТ (2008), створені умови для інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС. Курс на набуття повноправного членства в ЄС був закріплений Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010). Парафування Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2012). Переговори щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, набули чинності угоди про спрощене оформлення віз. 22.02.2013 ухвалено заяву ВРУ «Про реалізацію євроінтеграційних прагнень України та укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом». Рішення Кабінету Міністрів про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (21 листопада 2013 р.) спричинило масові протести і призвело до зміни влади в країні.
2014-теп. час	Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України». Ратифікація Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, прийнято Розпорядження «Про схвалення рекомендації Ради асоціації між Україною та ЄС про імплементацію Порядку денного асоціації між Україною та ЄС» (№ 207). Станом на 22 квітня 2015 р. Уряд ухвалив 33 розпорядження про схвалення 129 планів імплементації 179 актів законодавства ЄС.

Джерело: Складено автором за матеріалами [2-5]

Серед наведених етапів особливо слід відзначити 2004-2007 рр., коли відбулась велика хвиля розширення ЄС, і 10 держав разом приєдналися до Євросоюзу, у тому числі більшість з них – постсоціалістичні, три з яких – Естонія, Латвія та Литва – входили разом із Україною до СРСР. Проте, на думку М.С. Калини, політика Євросоюзу щодо його розширення на Схід формувалася без урахування України як держави, що теж може претендувати на вступ до нього [6]. Так само, політика першого десятиріччя незалежності України також не була чітко орієнтована на вступ до ЄС в той сприятливий період, коли ЄС почав розширюватися на схід. На думку О.О. Ковальової, одним з чинників, що ускладнили і уповільнили процес євроінтеграції є відсутність чіткого спрямування суспільно-

політичних та економічних реформ в перші роки незалежності на інтеграцію до ЄС [7]. Тому політика Європи щодо України була політикою сусідства, а не підготовки до членства. На нашу думку, причиною ускладнення євроінтеграційного процесу є перш за все перетин суперечливих стратегічних геополітичних інтересів і сфер впливу США-ЄС-Росія, і значний тиск Росії на внутрішню і зовнішню політику України.

Адже Україна є проміжним, санітарним кордоном, або «буферною зоною» цивілізаційного простору між західною і російсько-євразійською цивілізаціями. Для НАТО-івської Європи східні кордони України є лінією розлому між Європою і Росією, а Росія вбачає в західних кордонах України лінію розлому між НАТО та СНД – простором, який вважає зоною своїх інтересів [2].

Процес «великого розширення» ЄС засвідчив завершення перехідного періоду пост-соціалістичної трансформації і становлення нових європейських відносин. Цей процес, з огляду на наближення до наших кордонів, вимагав визначитись з проблемою місця України в оновленій Європі. Адже Україна є важливим чинником безпеки на Європейському континенті, а також в трансатлантичному контексті [2].

Після останніх двох розширень ЄС (2004 р., 2007 р.) зона його впливу вперше наблизилась до західних кордонів України. Змінився ландшафт Європи по кордонах. Внаслідок цього Україна опинилася за штучно створеними розподільчими лініями на Європейському континенті. Якщо до 2004 р. Україна мала рівноправні взаємовідносини з країнами-сусідами, то після входження їх до Європейського Союзу кожна з них відносно нашої держави виступає як складова частина надпотужного економічного блоку. В той же час розширення ЄС і виникнення спільного українсько-євросоюзівського кордону об'єктивно зумовили для України сприятливу ситуацію, відкриваючи для неї додаткові інтеграційні можливості, враховуючи її геополітичне розташування і наявність транскордонних газових, транспортних, енергетичних артерій: газопроводи «Прогрес», «Уренгой – Помари – Ужгород», нафтопровід «Дружба», енергосистема «Мир», 3-й та 5-й міжнародний Критський автотранспортні коридори, розгалужену прикордонну залізничну мережу та інше [2].

Економічні та інші відносини України і ЄС протягом останніх років базуються на принципах

Східного партнерства – запроваджена у 2009 році зовнішньополітичної ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських сусідів – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну. Східне партнерство передбачає можливість оновлення договірно-правової бази відносин ЄС зі східними сусідами шляхом заміни чинних угод про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ЗВТ), лібералізацію візового режиму між ЄС та державами-партнерами тощо [8].

Поява Східного партнерства привела до розмежування зовнішньополітичних підходів ЄС до відносин з південними та східними сусідами ЄС, які до цього перебували в однакових умовах Європейської політики сусідства. З точки зору України, це був крок у правильному напрямку, оскільки східні сусіди є європейськими державами і можуть претендувати на членство в ЄС за умови досягнення відповідних критеріїв [8]. Всебічне дослідження трендів і результатів східного партнерства [9] свідчить про позитивне сприйняття учасниками (було опитано 1783 особи з усіх країн-членів) цієї ініціативи, і наявність певного прогресу країн-учасників у відносинах з ЄС, а також у впровадженні європейських стандартів, хоча спостерігається відсутність спільного бачення у країн-учасників щодо майбутньої взаємодії з ЄС, а також переважаючий скептицизм щодо перспектив інтеграції з ЄС [9].

Загальні висновки щодо результатів Східного партнерства подані в табл. 2.

Таблиця 2. SWOT-аналіз результатів Східного партнерства

Сильні сторони	Слабкі сторони
Узагалі, респонденти позитивно оцінюють ініціативу Східного партнерства. Вони також вважають суттєву реформу Східного партнерства – запровадження принципу «більше за більше» – позитивним кроком. Результати опитування демонструють єдність у поглядах представників країн Східного партнерства та країн Вишеградської четвірки	Прогрес у розвитку індивідуальної мобільності не є достатнім. Результати у сфері безпеки, в цілому, розглядаються респондентами з більшості країн Східного партнерства в досить негативному світлі. Лише 39% респондентів підтвердили позитивний прогрес у питаннях енергетичної безпеки.
Можливості	Загрози
Фінансування, у першу чергу, має бути спрямоване на регіональні програми розвитку, програму спрощення для малого та середнього бізнесу, розвиток регіонального енергетичного ринку, енерго-ефективність, а також участь країн-партнерів у програмах Європейської спільноти. Респонденти були досить впевнені, що принаймні ще одна країна підпише угоду про асоціацію протягом найближчих п'яти років. Респонденти з країн Східного партнерства вважають, що принаймні одна країна отримає статус кандидата впродовж наступних п'яти років. Переважає думка, що перспектива членства у ЄС стимулюватиме подальші реформи: таку позицію підтверджують результати опитування як з країн Східного партнерства (91,1%), так і з країн Вишеградської четвірки (82,2%).	Східне партнерство не сприймається як передвісник статусу кандидата респондентами як з країн Східного партнерства, так і з країн Вишеградської четвірки. Тим не менше, вважається, що запропонований ЄС пряник у формі членства може стимулювати подальші реформи. Хоча країни Східного партнерства вважають ЄС пріоритетним вектором інтеграції, респонденти з країн Вишеградської четвірки висловили лише помірний оптимізм щодо можливості надання статусу кандидата принаймні одній країні Східного партнерства протягом найближчих п'яти років. Респонденти прогнозують фрагментацію Східного партнерства на країни, які готові інтегруватися та менш охочих партнерів. Відповідно, залишаються питання щодо того, чи можливий єдиний підхід до всіх країн-партнерів, що запропонувати найуспішнішим країнам, і який підхід потрібен до більш стриманих партнерів.

Джерело: Складено автором за матеріалами [9]

Неоднозначність в євроінтеграційних процесах України, почалася з приходом до влади В.Ф. Януковича в 2010 році, про що свідчать праці [10-15], в яких автори критично ставляться до західного вектору розвитку і пропонують різновекторність у зовнішній політиці – орієнтація на Росію і на ЄС одночасно [10]. Отже, незважаючи на вступ України до СОТ і прийняті закони та міжнародні угоди в період 2010-2013 рр. і, завдяки посиленню впливу Росії на українську владу, угода про асоціацію з ЄС не була підписана в листопаді 2013 року, а відновлення курсу на євроінтеграцію почалося вже за нової влади в 2014 році.

Особливістю українського євроінтеграційного процесу останніх років, починаючи з 2014-го, є те, що частину території України – Автономну Республіку Крим було анексовано Росією, а на Сході України триває військовий конфлікт з квазіреспубліками – ДНР і ЛНР, які фінансово підтримуються Росією. Тобто євроінтеграція наразі відбувається у світі численних політичних, безпекових та економічних викликів, що постали перед нашою державою в 2014 р.

З боку ЄС в останні роки ми також спостерігаємо кризові явища: падіння євро і боргова криза, криза у Греції, міграційна криза, постійна загроза поширення тероризму, результати Брекзиту у Британії, суттєві суперечки серед країн-членів – все це ставить серйозні виклики і навіть загрозу цілісності ЄС.

Перемога євроскептиків на референдумі в Нідерландах 6 квітня 2016 р. щодо підтримки Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, підтвердила, що всередині ЄС діють негативні відцентрові тенденції [16].

На думку Дж. Сороса, «Європейський союз справді зламався. Він рухається до хаотичної дезінтеграції, яка залишить Європу в стані гіршому, аніж той, що ми мали би, якби Євросоюз взагалі не був створений» [17]. До того ж, результат президентських виборів у США додав ще більшого фактору невизначеності у геополітичне становище світу. З огляду на це, можна підсумувати, що на шляху до євроінтеграції України стають не тільки внутрішні проблеми, а і значні зовнішні ризики.

Вагомою перешкодою на євроінтеграційному шляху України є Росія, яка прагнучи досягнення власних геополітичних цілей, намагається зруйнувати єдність Євросоюзу, послабити його шляхом активного застосування невійськових методів гібридної війни [16].

Окупація та анексія Криму, бойові дії на сході України, свідоме й демонстративне нехтування Росією норм міжнародного права та думки більшості світової спільноти, – усе це спровокувало чи не найбільшу кризу в міжнародних відносинах, повернувши світ до порядку денного «холодної війни», до мови погроз і санкцій, поставило під питання існування усталеної системи міжнародної безпеки, заснованої на ялтинсько-гельсінських принципах [1].

Міжнародні механізми, створені для підтримки миру і стабільності у світі, виявилися неготовими до такого розвитку подій, коли одна з великих держав – гарантів світової стабільності відмовляється діяти згідно з міжнародним правом і здійснює на свою користь переділ державних кордонів, а отже, ставить себе поза законом [1].

Події довкола України засвідчили також недостатню ефективність політики Європейського Союзу на східноєвропейському напрямі. ЄС не зміг попередити та пом'якшити ризики для Європи, попри ознаки агресивного характеру російської зовнішньої політики протягом тривалого часу. Політика «залучення» РФ, або її умиротворення, що базувалася на загальній позиції ставлення до неї як до передбачуваного і надійного партнера, зазнала поразки. Пояснення невдач у відносинах із Росією тим, що Захід «недостатньо враховує інтереси» цієї країни, після російської окупації Криму виявило свою хибність.

Нинішня криза довела низьку ефективність існуючих глобальних і регіональних міжнародних безпекових механізмів. Ситуація, що склалася, змушує демократичний світ, включаючи Україну, шукати нові шляхи та засоби забезпечення миру і стабільності, формувати адекватну реакцію на новітні виклики і загрози, які виникають у сучасному міжнародному середовищі [1].

Однією з відчутних можливостей для України на європейському напрямі (що включає також і певні ризики) стане створення в осяжній перспективі зони вільної торгівлі між ЄС і США. Формування єдиного євроатлантичного торговельно-економічного простору з понад 800 млн. населення створить найбільшу у світі зону вільної торгівлі, найсучасніших технологій та інновацій, що сприятиме прискоренню економічного розвитку його держав-учасниць. Україна зможе отримати додаткові переваги від співробітництва з цим об'єднанням через створення нових робочих місць і зменшення залежності свого енергетичного ринку від російських енергоносіїв. Особливо актуальним енергетичний складник такого співробітництва стане після початку масштабного надходження американського скрапленого природного газу на територію країн ЄС, що очікується протягом найближчих 2-3 років.

Водночас нова можливість безмитного доступу товарів із цієї нової зони вільної торгівлі до вітчизняного ринку при імплементації Україною Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС може становити відчутний ризик для українських товаровиробників, що потребує створення сприятливих умов для підвищення їх конкурентоспроможності [1].

Нині є очевидним, що інтеграційна стратегія України має ґрунтуватися не на деклараціях про наміри входження до європейських політичних структур, а на створенні внутрішніх передумов набуття членства в Євросоюзі. Головним завданням України на сьогоднішньому етапі є

утвердження європейських цінностей і стандартів в політиці, економіці, соціальній сфері. У цьому – запорука суспільної стабільності і сталого розвитку нашої держави [18].

Країни, що бажають приєднатися до ЄС, мають відповідати умовам вступу, що підтверджені в грудні 1995 р. на засіданні Європейської ради. Ці умови отримали назву «Копенгагенські критерії». Усього критеріїв 4:

1) політичний критерій: держава має дотримуватися демократичних принципів, принципів свободи і поваги до прав людини, а також принципу правової держави, поважати та захищати права меншин;

2) економічний критерій: існування діючої ринкової економіки, а також спроможність впоратися з конкурентним тиском та ринковими силами в межах ЄС;

3) критерій членства: здатність взяти на себе обов'язки членства, включаючи дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу;

4) незалежний критерій: спроможність ЄС абсорбувати нових членів, одночасно підтримуючи динаміку євроінтеграції [20].

Стосовно економічного критерію, то зазначимо, що у грудні 2005 року ЄС офіційно надав Україні статус країни з ринковою економікою. Основна перевага ринкового статусу полягає в тому, що у підприємств-експортерів з'явилася можливість на рівних боротися за ринки збуту. У довгостроковій перспективі цей статус може забезпечити переваги і для країни загалом. Менша кількість антидемпінгових розслідувань та нижчі антидемпінгові мита стимулюватимуть нарощування експорту українських підприємств, що в результаті приведе до вдосконалення технологій у галузях, збільшення їх прибутковості, зростання зайнятості, а отже, й до загального прогресу [19]. Але ми не можемо сьогодні впевнено сказати, що в Україні сьогодні функціонує повноцінний конкурентний ринок.

Проведений нами аналіз торгівельних відносин між Україною та країнами ЄС, а також детальний огляд звітних аналітичних даних та наукових праць призвів до наступних висновків.

Європейський союз в 2014 році став основним торгівельним партнером України, на який припадає максимальна частка українського експорту (31,8% в 2014 р. і 32,8% в 2015 р.) та імпорту (39,8% в 2014 р., 42,2% в 2015 р.). До 2014 року найбільша частка експорту і імпорту припадала на країни СНД, головним чином на Росію. Основною причиною радикальної структурної трансформації географічної структури експорту і імпорту України є гібридна війна з Росією і поступове взаємне запровадження санкцій.

Аналіз динаміки експорту (рис. 1) показує наступні тенденції. З 2000 по 2005 рік спостерігається суттєвий приріст товарів на експорт з усіма країнами-членами ЄС. Загальне зростання за 5 років становило 124,92%. Позитивна тенденція значного приросту зберігалась в 2010 і 2011 (коли було досягнуто максимального приросту в експорті до країн ЄС – 37,72% за рік). Максимального обсягу експорту до ЄС також було досягнуто в 2011 році, коли він склав 18021,5 млн. дол. В 2012-му і 2013 рр. спостерігається скорочення експорту на 4,98% і 2,13% відповідно, в 2014-му – зростання на 1,46%. Значне падіння обсягів експорту сталося в 2015 році – на 23,45% порівняно з 2014-м, що за рік склало 13015,2 млн. дол.

До країн, які забезпечили зростання експорту в 2014 році, є Скандинавські країни, Португалія, Кіпр, Іспанія, Італія, країни Балтії та країни Бенілюкса. В 2015-му році падіння експорту відбувається за усіма країнами ЄС.

Динаміка імпорту свідчить про суттєвіше нарощення обсягів порівняно з експортом. Максимального річного приросту імпорту з ЄС в Україну також набув у 2011 році (34,74%). В 2012 і 2013 рр. спостерігається скорочення темпів приросту імпорту (1,68% та 3,08% відповідно), а в 2014 і 2015 рр. – його суттєве зменшення. Максимальні обсяги імпорту з ЄС спостерігаємо в 2013 році – 27046,5 млн. дол. В 2014 році лише з декількома країнами було досягнуто зростання обсягів імпорту – Греція (11,17% за рік) та країнами Балтії, передусім Литвою (3,02% за рік).

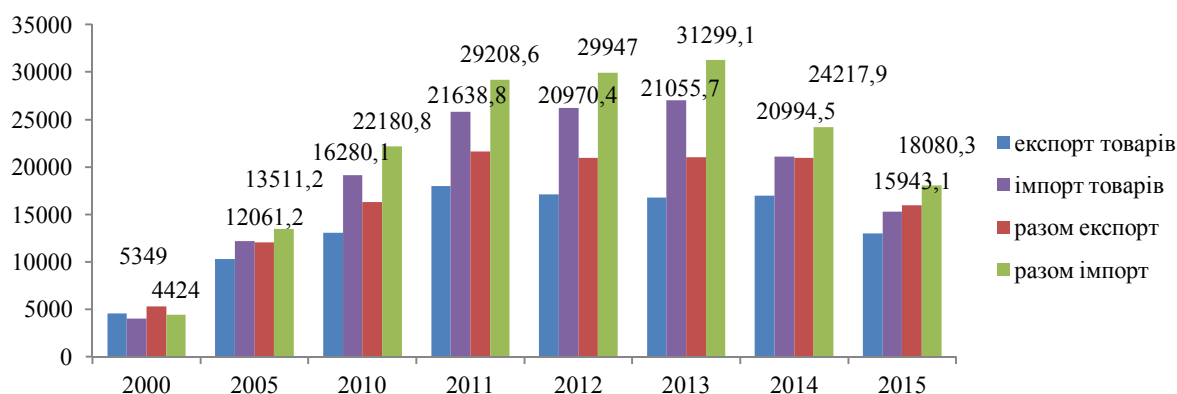

Рис. 1. Динаміка експорту і імпорту України до країн ЄС
Джерело: Складено автором за матеріалами [16]

Починаючи з 2005 року спостерігається від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі з країнами ЄС, яке має зростаючий характер до 2013 р. через зростання обсягів торгівлі, а в наступні роки суттєво скорочується внаслідок падіння обсягів експорту і імпорту. Незважаючи на загальне від'ємне сальдо експортно-імпортних операцій, з деякими країнами ЄС Україна має перевагу в експорті, а саме: Італія, Іспанія, Кіпр та Португалія є переважно імпортерами українських товарів протягом усього періоду дослідження. До 2005 р. включно експорт перевищував імпорт у торгівлі зі Східноєвропейськими країнами і країнами Балтії, також до 2013 р. включно Україна мала позитивне сальдо торгівлі з Грецією. В 2014 і 2015 рр. спостерігається позитивне зовнішньоторговельне сальдо з країнами Бенілюкса.

Аналіз географічної структури експорту і імпорту товарів дозволив виділити пріоритетних партнерів України, якими є Східноєвропейські країни, Німеччина і Італія. Позитивною тенденцією є зростання зовнішньоторговельних зв'язків з Іспанією, країнами Балтії (передусім Литвою) і країнами Бенілюкса. Товарна структура українського експорту представлена переважно сировинними товарами та товарами з низьким ступенем переробки. Частка високотехнологічних товарів в українському експорті становила лише 3% в 2015 р.

Висновки

Усвідомлення важливості проєвропейського вектору розвитку України остаточно затвердилося лише після Революції гідності. Євроінтеграційні кроки минулих років хоча і сприяли розбудові так

званих «сусідських» стосунків, але були недостатніми для прискорення євроінтеграційного процесу. В теперішній час євроінтеграція України ускладнюється не тільки внутрішніми чинниками (корупція і затримка реформ), а й зовнішніми чинниками, пов'язаними з кризою всередині ЄС.

Економічні важелі інтеграції України до Європейського союзу значно посилюються після 2014 року, коли ЄС став основним торговим партнером України. Розрив економічних зв'язків з Росією поступово змушує український бізнес переорієнтовуватися на Захід і підлаштовувати свої товари під суворі вимоги ЄС. Але цей процес поки що іде дуже повільно і не надає бажаних результатів.

Для збільшення присутності України на ринках ЄС перш за все необхідно розвивати і модернізувати ті галузі, які користуються найбільшим попитом, а саме: машини та обладнання та промислову продукцію, оскільки ЄС віддає перевагу в імпорті саме цим товарним групам. Розширення експорту послуг також має гарні перспективи у майбутньому. Продукція аграрного сектору та харчової і переробної промисловості поступово завойовують європейський ринок, але ці види продукції не належать до категорії продуктів з високою доданою вартістю, тому орієнтація лише на них не допоможе нашій країні подолати бідність і суттєво підвищити економічне зростання. Лише масштабна модернізація виробничого сектору, яка неможлива без значних інвестицій, зможе підвищити вагомість України як ефективного торговельного партнера.

Abstract

The purposes of this article are the evaluation of European integration steps of Ukraine in retrospective and the analysis of economic aspects of European integration prospects. The policy of the European Union towards its enlargement to the East was formed without taking into account Ukraine as a state. Furthermore, the policy of the first decade of Ukrainian independence was not clearly focused on joining the EU as well. Therefore, European policy towards Ukraine has been a policy of vicinity and has not implied preparation for membership. In our opinion, the cause of the complications in European integration process today is primarily a strategic intersection of conflicting geopolitical interests and spheres of influence of the USA, EU and Russia, backed up by Russian pressure on domestic and foreign policy of Ukraine. European integration takes place under conditions of numerous challenges that are faced by our country in the domains of policy, security and economy. The analysis of trade relations between Ukraine and the EU showed mostly negative trends in 2014 and 2015, although until 2012 it has showed growing trade. Therefore, only large-scale modernization of the production sector, which is not possible without significant investments, can strengthen the image of Ukraine as an effective partner.

JEL Classification: F15; F50.

Список літератури:

1. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». – К.: НІСД, 2014. – 148 с.
2. Артьомов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський союз: навч. посіб. / І.В. Артьомов. – Ужгород.: Поліграфцентр «Ліра», 2007. – 384 с.

3. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України: моногр. / [В. Козюк, А. Крисоватий, Є. Савельєв та ін.]; за наук. ред. проф. А. Крисоватого і Є. Савельєва. – Тернопіль: ТНЕУ, 2014. – 504 с.
4. Губарева І.О. Загрози та переваги євроінтеграції для економічної безпеки та реального сектору економіки України [Електронний ресурс] / І.О. Губарева. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_21.
5. Різник Н.П. Український вибір – євроінтеграція: економічні вигоди та історичні засади / Н.П. Різник // Проблеми міжнародних відносин. – 2014. – №8. – С. 430-438.
6. Калина М.С. Євроінтеграційна політика України в контексті розширення Європейського Союзу [Електронний ресурс] / М.С. Калина // Державне управління: теорія та практика, 2005. – № 2. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05kmsrjs.pdf>.
7. Ковальова О.О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України: монографія / О.О. Ковальова – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корещького НАН України, 2003. – 340 с.
8. Східне партнерство. Представництво України при Європейському Союзі та Європейському Співтоваристві з атомної енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>.
9. Віт Достал, Нікола Карасова, Вацлав Лідл. Тренди Східного партнерства [Електронний ресурс]. Інститут світової політики. – Режим доступу: <http://iwp.org.ua/ukr/public/1502.html>.
10. Тригуб П.М., Тригуб О.П. Євроінтеграційний процес в Україні в перший рік президентства В. Януковича: здобутки і перспективи / П.М. Тригуб, О.П. Тригуб // Наукові праці. – 2011. – Вип. 142. – Т. 154. – С. 46-52.
11. Процишин В. Ми готові до компромісу. А ЄС? / Вадим Процишин // Урядовий кур'єр. – 2011. – 19 березня. – С. 2.
12. Весела Н. Євроінтеграційний поступ України / Н. Весела // Зовнішні справи. – 2010. – № 11-12. – С. 12-14.
13. Матвієнко К. Україна – Росія. До Європи разом чи нарізно? / К. Матвієнко // Зовнішні справи. – 2011. – №1. – С. 56-57.
14. Рябінін Є. Зовнішня політика нової влади: спроба політологічного аналізу / Є. Рябінін // Зовнішні справи. – 2011. – № 2. – С. 30-33.
15. Мармазов В. Україна на перехресті європейської інтеграції: SOS чи шанс? / В. Мармазов, І. Піляєв // Зовнішні справи. – 2010. – № 1.
16. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році». – К.: НІСД, 2016. – 688 с.
17. Дж. Сорос. Vrexit та майбутнє ЄС (переклад) / Дж. Сорос // Економічна правда. – 2016. – 29.06. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2016/06/29/597285/>.
18. Європейський проект та Україна: монографія / А.В. Єрмолаєв, Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська, О.О. Резнікова [та ін.]. – К.: НІСД, 2012. – 192 с.
19. Мальський О. Ринковий статус країни: трохи історії та теорії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/rinkoviy_status_krayini_trohi_istoriyi_ta_teoriyi.html.
20. Алейнікова О.В. Міжнародна економічна інтеграція як процес наднаціонального регулювання сфери економічних відносин / О.В. Алейнікова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – Вип. 2. – С. 8-13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2014_2_3.

References:

1. Analytychna dopovid Natsionalnogo instytutu stratehichnykh doslidzhen do pozacherhovoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovishche Ukrainy u sferi natsionalnoi bezpeky". [Analytical report of the National Institute for strategic studies to the extraordinary Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On internal and external situation of Ukraine in the sphere of national security"]. (2014). Kyiv: NISS [in Ukrainian].
2. Artomov, I.V. (2007). Problemy i perspektyvy vkhodzhennia Ukrainy v Yevropeyskyi soiuz [Problems and prospects of Ukraine's joining the European Union]. Uzhhorod: Lira [in Ukrainian].
3. Koziuk, V., Krysovaty, A., and Saveliev, Ie.et al. (2014). Novyi svitovyi ekonomichnyi poriadok ta hlobalni vyklyky dlia Ukrainy [The new world economic order and global challenges for Ukraine]. A. Krysovatoho, Ye. Savelyeva (Ed.). Ternopil: TNEU [in Ukrainian].
4. Hubarieva, I O. (2013). Zahrozy ta perevahy yevrointehratsii dlia ekonomichnoi bezpeky ta realnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Threats and the benefits of European integration for the economic security of the real sector of economy of Ukraine]. Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi – Economics. Management. Innovations, 2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_21[in Ukrainian].

5. Riznyk, N.P. (2014). Ukrainskyi vybir – yevrointehratsiia: ekonomichni vyhody ta istorychni zasady [The Ukrainian choice – European integration: economic benefits and historical background]. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn – Problems of international relations*, 8, 430-438 [in Ukrainian].
6. Kalyna, M.S. (2005). Yevrointehratsiina polityka Ukrainy v konteksti rozshyrennia Yevropeiskoho Soiuzu [European integration policy of Ukraine in the context of the European Union enlargement]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka – State management: the Theory and the practice* [in Ukrainian], 2. Retrieved from <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05kmsrjs.pdf> [in Ukrainian].
7. Kovalova, O.O. (2003). Stratehii yevrointehratsii: yak realizuvaty yevropeyskyi vybir Ukrainy [The strategy of European integration: how to implement Ukraine's European choice]. Kyiv: Instytut derzhavy i prava im. V.M.Koretskoho NAN Ukrainy [in Ukrainian].
8. Skhidne partnerstvo. Predstavnytstvo Ukrainy pry Yevropeiskomu Soiuzi ta Yevropeiskomu Spivtovarystvi z atomnoi enerhii [The Eastern partnership. Mission of Ukraine to the European Union and the European atomic energy Community]. Retrieved from <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/ukraine-eu/eu-policy/east-partnership>[in Ukrainian].
9. Dostal, V., Karasova, N., & Lidl, V. (2016). Trendy Skhidnoho partnerstvav [Eastern Partnership trends]. Instytut svitovoi polityky – The Institute of world politics. Retrieved from <http://iwp.org.ua/ukr/public/1502.html> [in Ukrainian].
10. Tryhub, P.M., Tryhub, O.P. (2011). Yevrointehratsiinyi protses v Ukraini v pershyi rik prezidentstva V. Yanukovycha: zdobutky i perspektyvy [The process of European integration in Ukraine in the first year of his presidency V. Yanukovich: achievements and prospects]. *Naukovi pratsi – Scientific papers*, 142, Vol. 154, 46-52 [in Ukrainian].
11. Protsyshyn, V. (2011, 19 March). My hotovi do kompromisu. A YeS? [We are ready to compromise. And the EU?]. *Uriadovi kur'ier – Government courier* [in Ukrainian].
12. Vesela, N. (2010). Yevrointehratsiinyi postup Ukrainy [The European integration progress of Ukraine]. *Zovnishni spravy – External Affairs*, 11-12, 12-14 [in Ukrainian].
13. Matviienko, K. (2011). Ukraina – Rosiia. Do Yevropy razom chy narizno? [Ukraine – Russia. To Europe together or apart?]. *Zovnishni spravy – External Affairs*, 1, 56-57[in Ukrainian].
14. Riabinin, Ie. (2011). Zovnishnia polityka novoi vlady: sproba politolohichnoho analizu [Foreign policy of the new government: the attempt of political analysis]. *Zovnishni spravy – External Affairs*, 2, 30-33 [in Ukrainian].
15. Marmazov, V., & Piliaiev, I. (2010). Ukraina na perekhresti yevropeiskoi intehratsii: SOS chy shans? [Ukraine at the crossroads of European integration: SOS or chance?]. *Zovnishni spravy – External Affairs*, 1 [in Ukrainian].
16. Analitichna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy "Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2016 rotsi" [Analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On internal and external situation of Ukraine in 2016"]. (2016). Kyiv: NISS [in Ukrainian].
17. Dzh. Soros. (Trans.). (2016, 29 June). Brexit ta maibutnie YeS [Brexit and the future of the EU]. *Ekonomichna Pravda – The economic truth*. Retrieved from <http://www.epravda.com.ua/columns/2016/06/29/597285> [in Ukrainian].
18. Yermolaiev, A.V., Parakhonskyi, B.O., Yavorska, H.M., & Reznikova, O.O. (et al). (2012). Yevropeyskyi proekt ta Ukraina [The European project and Ukraine]. Kyiv: NISS [in Ukrainian].
19. Malskyi, O. (2006). Rynkovyi status krainy: trokhy istorii ta teorii [Market status: some history and theory]. Retrieved from http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/rinkoviy_status_krayini_trohi_istoriyi_ta_teoriyi.html [in Ukrainian].
20. Aleinikova, O.V. (2014). Mizhnarodna ekonomichna intehratsiia yak protses nadnatsionalnoho rehuliuвання sfery ekonomichnykh vidnosyn [International economic integration as a process of supranational regulation of economic relations]. *Issue 2*, 8-13. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2014_2_3 [in Ukrainian].

Надано до редакційної колегії 08.09.2016

Кулаковський Кирило Олександрович / Курыло О. Kulakovskiy
kulakovskiy.k@gmail.com

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Економічна складова євроінтеграційного процесу України: проблеми і перспективи [Електронний ресурс] / К. О. Кулаковський // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2016. – № 5 (27). – С. 24-31. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n5.html>